

Ivan Hruža: Společnost, člověk, politika

Praha, Horizont 1975, 129 s.

Práce je věnována nejen důležité teoretické problematice, ale také jedné ze základních otázek naší současné praxe. Má velký význam nejen pro vědecký komunismus, ale i pro řadu dalších společenskovedních disciplín.

Práce je rozdělena do dvou základních částí. V první se autor zabývá především pojetím politiky v kontextu marxisticko-leninské společenské vědy. V historickém exkursu rozebírá a kritizuje základní názory předmarxistických teoretiků politiky. Všímá si zejména názorů N. Machiavelliho, P. H. D. Holbacha a G. W. F. Hegela. V další kapitole první části jsou hodnoceny podněty utopického socialismu a komunismu týkající se pojetí politiky. Pozornost je věnována zejména francouzskému utopickému komunismu osmnáctého století (Morelly, Mably, Babeuf). Přehledně jsou uváděny i další zdroje, z nichž později vyrůstá vědecký komunismus (Owen).

Rozbor názorů buržoazních předmarxistických teoretiků a myšlenek utopických socialistů neslouží autorovi jen jako východisko k tomu, aby mohl dokumentovat přínos marxisticko-leninského pojetí politiky jako dialektického překonání těchto názorů a představ, ale současně mu umožňuje odhalit skutečnost, že v představách řady našich revizionistů se v pojetí politiky neobjevilo v podstatě nic nového, že jde jen o obnovení již formulovaných pojetí politiky, jejího místa a úlohy ve společnosti.

V druhé části knihy I. Hruža objasňuje základy marxisticko-leninského pojetí politiky. I zde je zvolena logicko-historická metoda. Umožňuje autorovi vystihnout, jak klasikové marxismu překonávali jednostrannosti předcházejících pojetí a jak koncipovali vědecké základy společenské vědy. Kapitola *Základy marxistického pojetí potřeb a zájmů*, stejně jako kapitola *Sociálně politické souvislosti dialektiky výrobních sil a výrobních vztahů*, slouží autorovi jako významný rámec, v němž zdůvodňuje správnost aplikace materialistické dialektiky na zkoumání sociálních jevů. Proto může v další kapitole konstatovat, že politika je — tak jak ji chápali Marx, Engels i Lenin — historicky omezený jev, který je bezprostředně spjat s určitým obdobím vývoje lidstva. Jediné správné východisko k pochopení úlohy politiky ve společnosti je respektování dialektiky ekonomiky a politiky. Autor proto věnuje velkou pozor-

nost objasnění (s. 81), jak funguje politika vůči ekonomice (prvenství politiky) a ekonomika vůči politice (prvotnost ekonomiky).

V závěru práce pak I. Hruža rozebírá otázky, které souvisí s úlohou politiky při budování socialismu a komunismu. Autor si je vědom významu řešení problematiky a vidí jej nejen v souvislosti s třídním bojem v současném třídně rozděleném světě, ale také ve vztahu k řadě deformací, jimž bylo pojetí politiky vystaveno za nástupu revizionismu (v interpretaci O. Šika, R. Seluckého aj.), a zejména pak v souvislosti s potřebou objasnit z marxistických pozic místo a úlohu politiky v socialistické společnosti, jakož i cesty, prostředky a formy překonávání politiky za přechodu ke společnosti komunistické. Upozorňuje na skutečnost, že socialistická revoluce vytváří jen jednu ze základních podmínek překonání politiky, tj. likviduje třídní antagonismus. Avšak pro plné překonání politiky je nezbytné také rozvíjet výrobní síly tak, aby byla postupně překonána stará společenská dělba práce, a zvětšovat účast pracujících na společenské správě, řízení a kontrole natolik, že plně přeroste v komunistickou samosprávu společnosti. Tento proces může probíhat jen tehdy, jestliže v jeho čele stojí dělnická třída vedená svou revoluční stranou.

Dále vidíme, že autor staví do centra naší pozornosti politickou aktivitu dělnické třídy a širokých vrstev ostatních pracujících. Chápe ji jako základní požadavek rozvoje socialistické společnosti a socialistické demokracie, ale také jako základní dynamický činitel překonávání politiky a jako jeden ze základních nástrojů, kterého třída využívá k realizaci své společenské úlohy. V této souvislosti autor odpovídá i na některé otázky spjaté s uplatňováním vědy v řízení společnosti. Zabývá se, i když pro omezený rozsah publikace ne v plné šíři, vztahem mezi vědeckostí řízení společnosti a společenskou funkcí politiky. Tento vztah byl zjednodušován a deformován tak, jako by uplatňováním vědy v řízení společnosti byl již vyčerpán obsah překonávání politiky. Tyto představy vycházely z pozitivistického pojetí vědy a jejího vztahu ke společenským procesům.

Svůj přístup k otázce politiky vyjadřuje autor již v názvu práce. Charakteristickým rysem všech koncepcí politiky je jejich závislost na tom, jak jejich autoři pojmají společnost, člověka, jeho místo a úlohu. Pochopit podstatu politiky, její místo a úlohu ve společnosti, její spjatost s existencí tříd,

a tedy i její historicky přechodný charakter, umožnil teprve marxistický přístup k interpretaci společnosti, člověka, jeho místa a úlohy v ní, tedy především pojetí společenského pohybu jako přírodně historického procesu, materialistické pojetí společnosti a člověka. Objevení determinující role ekonomických vztahů ve společnosti, zejména ve vztazích mezi společenskými třídami, odhalilo podstatu, která modifikuje i ostatní roviny vzájemných vztahů tříd. Autor nejen zdáříle rekonstruuje genezi pojetí politiky u klasiků marxismu-leninismu, nýbrž také dokazuje platnost jejich závěrů o politice jak v soudobé kapitalistické, tak i v socialistické společnosti.

Rozbor myšlenek klasiků o relativní samostatnosti a aktivní úloze politiky při formování třídní společnosti není zde samoučelný. Je nezbytně nutný, jestliže chceme zkoumat zákonitosti, cesty a prostředky zanikání politiky. Jejich zkoumání je přitom základním předpokladem pro řízení tohoto složitého procesu. Z těchto rozborů vyplývá, že i při překonávání politiky, které je nedílně spjata s překonáváním třídní společnosti, hraje politika relativně samostatnou a aktivní úlohu. Z toho pak vyplývá, že cesta k zániku politiky nepovede přes její opomíjení či omezování, ale jen přes její plný rozvoj až do úplného vyčerpání jejích možností a do úplného překonání nutnosti její existence. Tato složitá dějinná dialektika nachází výraz v již zmíněném rozvoji účasti dělnické třídy a ostatních pracujících na společenském dění, tj. dnes především, jak uvádí autor, v růstu počtu aktivistů účastnících se společenské správy, řízení a kontroly.

I. Hruza zdůrazňuje skutečnost, že spjatost politiky a ekonomiky je dostatečným důvodem pro závěr, že politika nemůže být překonána jen v oblasti nadstavby, ale že je nutné chápat tento proces v rámci pohybu celé společnosti, a zejména v souvislosti s pohybem její materiální základny, která ve vztahu k existenci tříd a politiky hraje determinující roli.

Autor ukazuje v souvislosti s řešením otázek existence, místa a úlohy politiky na řadu dalších zajímavých problémů, které by si jistě zasloužily samostatnou pozornost, na které však při omezeném rozsahu publikace nezbylo místo.

Po formální stránce je práce přehledná a je napsána srozumitelně, přičemž je třeba ocenit, že autor neusiluje o popularizaci za každou cenu. Kniha je myšlenkově kompaktní a výklad má logickou strukturu.

Práce I. Hruzy je nejen přínosem k řešení uvedených otázek, ale měla by též podnítit jeho další rozpracování, což vyžaduje jak rozvoj teorie, tak — a to se vši naléhavostí — konkrétní praxe výstavby naší socialistické společnosti.

František Zifčák

J. Walter, J. Lauber: Simulační modely ekonomických procesů

Praha, SNTL 1975, 213 s.

Publikace J. Waltra a J. Laubera *Simulační modely ekonomických procesů*, podávající přehled o základních úlohách řešitelných simulačními modely v oblasti ekonomie, je vysoce školskou učebnicí určenou studujícím ekonomických směrů, specialistům v řízení podniků a programátorům. Se zájmem si ji však přečtou i specialisté jiných oblastí společenských věd, zejména pak pracovníci zabývající se prognostikou a matematickým modelováním společenských jevů.

Simulační postupy se rozvíjejí intenzivně již od druhé světové války; (poprvé byly šířeji použity v souvislostech s konstrukcí atomových zbraní) jejich expanze do nejrůznějších oblastí výzkumu se však datuje až od doby masového rozšíření samočinných počítačů. Zájem praktiků i specialistů o problémy simulace je dán jednak tím, že pro řadu praktických úloh nejsou známy vhodné analytické postupy nebo jsou příliš složité, jednak zde hrají svoji roli i faktory povýtce sociologické a ekonomické.

Na to ostatně zajímavým způsobem poukazují i autoři učebnice, když při rozboru efektivit jednoho ze simulačních postupů konstatují: „V jistém směru vykazují metody Monte Carlo větší obecnost, což se někdy zákonitě projevuje v menší efektivnosti — k dosažení řešení s žádanou přesností je třeba většího objemu výpočetních organizací, více strojového času než u postupů, které více využívají specifických vlastností problémů. Bude-li i nadále pokračovat současný trend relativně rychlejšího růstu možnosti výpočetní techniky (rychlost, paměť, dostupnost) ve srovnání s růstem počtu kvalifikovaných odborníků, je možné očekávat zvýšení zájmu o metody Monte Carlo, které (často sice na úkor spotřeby strojového času) šetří lidskou práci, kterou by bylo třeba vynaložit na nalezení analytických postupů, popř. na programování neúnosně složitých algoritmů“ (s. 79).

V oblasti studia sociálních jevů působí obě tyto podmínky — jak značná složitost sociálních systémů znemožňující použití jednoduchších prostředků matematické analýzy, tak relativní nedostatek kvalifikovaných pracovníků v oblasti aplikace matematických metod a postupů. Proto lze očekávat, že simulační postupy budou v sociologii využívány postupně stále častěji.

Autoři vycházejí z Naylorovy definice simulace a relativně široce ji vymezují jako „numerickou metodu spočívající v provádění experimentů s určitými typy matematických modelů na číslicových počítačích“ (s. 202, též s. 10). Předmětem aplikace simulačních postupů jsou pak především dynamické pravděpodobnostní systémy, mezi něž patří například řada demografických procesů, dynamika šíření infekčních onemocnění v populaci, sys-